

УДК 327:911.3(497.11:470:510)

Дејана Вукасовић*
Миша Стојадиновић**

Институт за политичке студије
Београд

СРБИЈА ИЗМЕЂУ ЕВРОПСКИХ И ЕВРОАЗИЈСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА: ИЗАЗОВИ И ПЕРСПЕКТИВЕ***

Резиме

Србија у савременој геополитичкој и геостратешкој позицији води спољну политику неутралности, осцилирајући између два различита, међусобно супротстављена, геополитичка концепта: евроатлантског и евроазијског. У раду се поставља питање да ли је и у којој мери ова политика остварива на дугорочном плану или ће ипак на крају Србија морати да се приклони једној од геополитичких опција. Како бисмо у потпуности разумели положај Србије, потребно је пре свега одредити и један и други концепт. Аутори у раду заступају тезу да Србија не мора нужно бити пред дилемом „или/или“, већ да у својој спољно-политичкој оријентацији може успешно наставити да осцилира између ова два концепта.

Кључне речи: Србија, европске интеграције, Европска унија, евроатлантизам, евроазијство, евроазијске интеграције, Русија, Кина.

СРБИЈА И ЕВРОПСКА УНИЈА: *PER ASPERA AD ASTRA*?

Пол Схефер наводи да је „европски цивилизацијски идеал у жижи традиције ослобађања“, да се „Европа види као циљ самој себи: велико подручје са отвореним границама, где народи, удружења и појединци живе у безбедности и слободи и где су заједнички стандарди правде, благостања и културног развоја достигнути.“¹ Ово идеалистичко и помало поетско одређење Европе постало је синоним за Европску унију, *sui generis* творевину и незаобилазног актера на међународној сцени. Чланство у ЕУ постаје идеал свих држава које су се нашле у „стратешком вакууму“ након краја Хладног рата, са циљем проналажења уочи-

* виши научни сарадник, доктор правних наука

** виши научни сарадник, доктор социолошких наука

*** Овај рад је настао као резултат рада на пројекту бр. 179009, а који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

¹ Пол Схефер, *Либерална нелагодност Европске интеграције*, Медијска књижара Круг, Београд, 2007, стр. 42.

шта у овој „зони мира у оквиру међународног система“², својеврсном „политичком пројекту створеном са циљем да се ширењем привредних слобода учврсти зона безбедности у Европи.“³ Привлачност ЕУ огледа се у њеном „космополитском имиџу“, који одражава тежњу да се кроз уређен систем уговорних односа, кроз „ред“ и правила, омогући безбедност држава и одсуство сукоба међу њима. Та „фатална“ привлачност Европске уније присутна је и у Србији, као спољно-политичка оријентација око које постоји консензус политичких елита од 2000. године до данашњег дана.

Завршетак Хладног рата затиче Европу у транзицији између биполарног света који је умирао и мултиполарног света које се рађао. Ишчезавање система антагонистичких блокова значило је истовремено и крај вештачке подељености између западне и источне Европе и неопходност да се искристалише нови политички пејзаж европског континента са циљем дугорочне стабилности у Европи. Тако се процес европских интеграција, настао током Хладног рата са циљем успостављања економске интеграције, проширио на њену спољно-политичку димензију, дајући Европској унији имиџ нове, не само регионалне, већ све више глобалне силе.

Крај Хладног рата покренуо је и процес проширења ЕУ на земље централне и источне Европе. Крах комунистичких режима у овим земљама довео је до промене геополитичког европског простора и појаве нових нестабилности који су захтевали проактивну улогу Европе на политичком и стратешком плану. Са настанком Европске уније, државе централне и источне Европе излазе из стратешког „вакуума“ и проналазе своје место у будућности, постају део политике проширења ЕУ и део европског пројекта усмереног ка стварању веће стабилности и безбедности на европском континенту. Уточиште је пружено и земљама насталим након распада СФРЈ, које постају земље „западног Балкана“,⁴ и за које „врата ЕУ остају отворена.“⁵ Ка тим вратима се креће Србија, чији је спољно-политички приоритет учлањење у ЕУ.

Због чега је Европска унија толико примамљива за све државе на европском тлу? Европска унија представља актера *sui generis* на више поља. Најпре, она представља најуспешнији облик регионалне интеграције. ЕУ је јединствени субјект међународног права, те као таква поседује правну способност која се признаје правним лицима.⁶ Унија представља сложен правни ентитет, „постмо-

² Christopher Hill, Michael Smith, "Acting for Europe: Reassessing the European Union's Place in International Relations", in Christopher Hill, Michael Smith (eds.), *International Relations and the European Union*, Oxford University Press, 2005, p. 396.

³ Владимир Глигоров, „Европска унија, криза и будућа проширења“, *Изазови европских интеграција*, бр. 4, 2009, стр. 49.

⁴ Термин „Западни Балкан“ је политичка творевина, са циљем да се направи разлика између групе држава које су сврстане под овај термин и оних са којима је ЕУ већ успоставила односе. Видети: Тања Мишчевић, *Придруживање Европској унији*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 152.

⁵ Изјава бившег председника Европске комисије Романа Продија на састанку Савета министара ЕУ 18. јуна 2004. године - *Политика*, 19. јун 2004. године.

⁶ Правни субјективитет ЕУ подразумева да у свим државама чланицама Унија има право стицања и располагања покретном и непокретном имовином, право да буде странка у судским поступ-

дерно царство, спољни оквир сложеног система коме снагу дају њене чланице“, те стога *sui generis* природа Уније не значи укидање националне државе зарад наднационалне структуре, већ њену трансформацију у условима интеграције и глобализације.⁷ Функционисање ЕУ засновано је на *sui generis* комунитарном правном поретку који је аутономан у односу на унутрашње право држава чланица, са приматом у односу на национална права држава чланица и непосредном, тј. директном применом на целом простору Уније (државе чланице, физичка и правна лица). Економска интеграција представља прву и дуго времена најзначајнију одлику ЕУ и њу одликује потпуна слобода кретања лица, добара, услуга и капитала, као и трајно фиксирани девизни курсеви између националних новчаних јединица, и јединствена валута.⁸ Ово подразумева и постојање заједничког финансијског тржишта, које повезује национална тржишта држава чланица у јединствен систем и у коме постоји слобода пружања финансијских услуга на простору свих земаља чланица економске интеграције. Од формирања економске политике, Унија је временом развила и друге заједничке политике. Ипак, процес европске интеграције као такав није довео до постепеног одумирања европских држава нација, већ до њихове трансформације у мирнодопском европском контексту. Исто тако, са образовањем ЕУ, спољна и безбедносна политика постају део европског интеграционог процеса.⁹ Последњих година долази до развоја и безбедносне и одбрамбене политике ЕУ (ЗБОП), као саставног дела спољне и безбедносне политике, која је усмерена на војно и цивилно управљање кризама, а у перспективи може довести и до образовања заједничке одбране, како је предвиђено Лисабонским уговором. Безбедносна и одбрамбена политика, иако декларативно аутономна, у тесној је спрези са НАТО-ом, који за земље бившег социјалистичког блока представља главног (и јединог) гаранта њихове безбедности. Са политиком проширења, безбедносна и одбрамбена политика ЕУ представља најмоћније „оружје“ Европске уније у оквиру њене спољне политике. Ове две политике замишљене су као „бастион“ против повратка војног наору-

цима, активно и пасивно право посланства у трећим државама и међународним организацијама, способност за закључивање међународних споразума са трећим државама или међународним организацијама.

⁷ Duško Lopandić, *Reforma Evropske unije, zapadni Balkan i Srbija*, Evropski centar za mir i razvoj, Beograd, 2007, str. 3.

⁸ Видети: Бранко Васиљевић, „Финансијско тржиште Европске уније и реформе финансијског тржишта Србије“, у Слободан Самарџић (ур.), *Србија у процесу придруживања Европској унији*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 167.

⁹ За разлику од других области европске интеграције, област безбедности и одбране заузима специфично место у интеграционом процесу ЕУ. Као област која задире у срце националног суверенитета, безбедност и одбрана нису били део европског интеграционог процеса током Хладног рата, већ су били везани за НАТО, који је представљао „камен темељац“ одбране западне Европе од СССР-а. Отуда се европски интеграциони процес све до завршетка биполарне структуре међународног система развијао као наднационална економска творевина, лишена стратешке димензије. Видети: Дејана Вукчевић, *Безбедност и Европска унија. Безбедносна политика Европске уније- институционалне основе*, Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 139.

жања великих сила и нестабилности на европској „периферији“. На тај начин Европска унија настоји да се наметне као незаменљив безбедносни актер.¹⁰

Међутим, иако је „уједињење Европе цивилизацијски идеал“, то не значи да је Унија као средство ка том циљу заштићена од критике.¹¹ Схватање ЕУ као „зоне мира“, „избавитеља“ и „заштитника“, има и другу страну медаље. Европска унија представља систем управљања који се, пре свега, огледа у амбицији да се преко одговарајућих структура и средстава „пројектују“ вредности и интереси ЕУ изван њених граница. Кроз политику проширења, ЕУ „репродукује себе“ изван својих граница.¹² У том светлу треба сагледавати непрекидни процес ширења ЕУ на државе које већином не задовољавају ниво жељене економске и политичке стабилности за чланство у ЕУ. Проширење ЕУ не представља само укључивање нових држава, већ и значајан спољнополитички инструмент ЕУ, који се огледа у активном и директном интервенисању ЕУ у циљу припреме будућих чланова, често и пре постизања формалног статуса кандидата. Ово у пракси поприма облик унилатералног наметања, надгледања и евалуације „европских стандарда“ под плаштом „техничке праксе“ уместо истинског преговарања о приступању.¹³

Петнаестогодишња непромењена спољнополитичка оријентација Србије ка чланству у ЕУ указује на то да постоји широки консензус око приступања Европској унији, и међу политичком елитом и међу грађанима. Опредељеност елите и грађана за пут ка чланству у ЕУ може се објаснити како европским идентитетом Србије, „њеној неспорној укоренености у европски цивилизацијски код“, тако и потребом за убрзаним економским развојем и укључењем у глобалне токове, са циљем превладавања свог „полупериферног положаја“. ¹⁴ Србија, као и друге земље сврстане у „западни Балкан“, заузимају специфично место у процесу европске интеграције. Након таласа проширења који је најпре обухватио десет држава централне и источне Европе 2004. године, а затим и Бугарску и Румунију 2007. године, ЕУ је ушла у нову фазу развоја политике проширења. Сви досадашњи таласи проширења ЕУ показали су да је проширење доводило истовремено и до продубљења процеса интеграције, будући да је „прилагођавање ЕУ сваком проширењу водило ка успостављању нових механизма, који су потом временом еволуирали у правцу продубљивања интеграције“. ¹⁵ Међутим, са ра-

¹⁰ Emilian Kavalski, „Divide and Reward: Maintaining EU's Deterrence in the Balkans after the 2004 Enlargement“, *Journal of Political and Military Sociology*, vol. 34, n° 2, 2006, p. 289.

¹¹ Пол Схефер, *Либерална непагодност Европске интеграције*, стр. 43.

¹² Stephan Renner, Florian Trauner, „Creeping EU Membership in Southeast Europe: The Dynamics of EU Rule Transfer to the Western Balkans“, *European Integration*, vol. 31, n° 4, 2009, p. 451.

¹³ Jens Woelk, „EU Member State-Building in the Western Balkans: (Prolonged) EU-protectorates or new model of sustainable enlargement? Conclusion“, *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, vol. 41, n° 3, 2013, p. 472.

¹⁴ Радмила Накарада, „Србија - од слабе ка функционалној држави“, у Слободан Самарџић (ур.), *Србија у процесу придруживања Европској унији*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 119.

¹⁵ Маја Ковачевић, „Европска унија између политике проширења и тенденције продубљивања европске интеграције“, у Слободан Самарџић (ур.), *Србија у процесу придруживања Европској унији*, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 21.

звојем односа између ЕУ и земаља западног Балкана, политика проширења ЕУ изгубила је своју централну позицију спољнополитичке стратегије ЕУ, из много разлога. Испоставило се да је са последњим таласом проширења процес продубљивања ЕУ наишао на тешкоће и на немогућност адаптације на новонасталу ситуацију. Затим, економска криза која је 2008. године захватила ЕУ и попримила драматичне размере са кризом еврозоне и економске и монетарне уније, те са изласком Велике Британије из ЕУ, ставила је процес проширења ЕУ у други план, и усмерила њене напоре ка решавању унутрашњих проблема. Све ово има за последицу неизвесност перспективе чланства држава западног Балкана у ЕУ, која осцилира између процеса „укључења„ и „искључења“.¹⁶ Политика проширења ЕУ према овим земљама заснована је на принципу условљавања¹⁷ и подразумева понуду „награде“ од стране ЕУ (финансијска помоћ, чланство) под условом да државе овог подручја задовоље стандарде које је поставила ЕУ. Ово условљавање може се схватити и као „ефективно одвраћање“¹⁸, тј. искључење из перспективе чланства у случају непридржавања обавеза. Истовремено, појмови попут „замора од проширења“ и „ограниченог апсорпционог капацитета“ све су чешћи у академској дебати о даљем проширењу ЕУ, делимично као последица стереотипне слике о „балканској заосталости„ и дубоким друштвено-политичким, економским, културним и „цивилизацијским“ разликама између Истока и Запада.¹⁹ Ако томе додамо и чињеницу да је специфичан приступ који је ЕУ развила према земљама западног Балкана са циљем њиховог укључења у европске интеграције много строжији у односу на приступе према кандидатима из претходних таласа проширења, перспектива чланства ових држава у ЕУ чини се неизвесном. Ипак, стабилизација региона западног Балкана није у потпуности без интереса за ЕУ, не само у погледу постконфликтне стабилизације, већ и у погледу савремених претњи попут илегалне имиграције и организованог криминала.²⁰ Исто тако, концептуализација и реализација безбедносне и одбрамбене политике ЕУ (ЗБОП) остварена је захваљујући балканском подручју. Кроз балканско искуство, које је представљало „експериментално„ подручје за развој спољнополитичке димензије ЕУ, спољна и безбедносна политика ЕУ доживела је преображај од политике управљања кризама ка политици која има за циљ да ојача глобалну улогу и утицај Европске уније. Захваљујући деловању на подручју

¹⁶ Stephan Renner, Florian Trauner, „Creeping EU Membership in Southeast Europe: The Dynamics of EU Rule Transfer to the Western Balkans“, *European Integration*, vol. 31, n° 4, 2009, p. 449.

¹⁷ Урош Живковић, „Утицај процеса европске интеграције на спољну политику Србије: пример регионалне сарадње и добросуседских односа“, *Синтезис*, IV/1, 2012, стр. 110; Arolda Elbasani, „Europeanization Travels to the Western Balkans: Enlargement Strategy, Domestic Obstacles and Diverging Reforms“, in Arolda Elbasani (ed.), *European Integration and Transformation in the Western Balkans: Europeanization or Business as Usual?* Routledge, Abingdon, 2013, p. 4.

¹⁸ Emilian Kavalski, „Divide and Reward: Maintaining EU's Deterrence in the Balkans after the 2004 Enlargement“, *op. cit.*, p. 290.

¹⁹ Milenko Petrović, *The Democratic Transition of Post-Communist Europe*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2013, p. 139.

²⁰ Florian Trauner, „From membership conditionality to policy conditionality: EU external governance in South Eastern Europe“, *Journal of European Public Policy*, vol. 16, n° 5, 2009, p. 774.

Балкана последњих година, Европска унија настоји да изгради имиџ актера који може да допринесе трансформацији пост-конфликтних друштава.²¹

Положај Србије је специфичан када је реч о опредељености земаља западног Балкана за процес европске интеграције. Однос ЕУ и Србије може се описати као трновит и тежак, пун трзавица и недоумица. Иако чланство у Унији представља спољнополитички приоритет Србије, основни „камен спотицања“, чланству у ЕУ свакако представља статус Косова и Метохије. „Европска перспектива“ ЕУ према земљама западног Балкана укључује и Косово и Метохију, које тренутно има статус потенцијалног кандидата. Након унилатеалног проглашења независности Косова и Метохије, раздор који је уследио међу државама чланицама ЕУ око признавања ове покрајине онемогућио је ЕУ да званично истакне признање Косова и Метохије као предуслов за будуће чланство Србије у ЕУ. Међутим, механизмом „ефективног одвраћања“, тј. претњом од престанка ангажовања ЕУ, од искључења Србије из перспективе чланства, Унија је извршила притисак на Србију да ревидира свој став око преговора са Косовом и Метохијом. Остаје питање због чега је дошло до промене приступа српске политичке елите у погледу преговора са Приштином. Не може се рећи да је овде реч о „европеизацији“, Србије услед утицаја тзв. „трансформативне моћи“ ЕУ, већ су промене политичког курса превасходно мотивисане рационалним и материјалистичким разлозима са циљем да се убрзају преговори о приступању Унији. Случај Србије је случај рационалне, *cost-benefit* анализе: инструменталне калкулације засноване на „логици последица“, (*logic of consequences*), а не на логици „прикладности“ (*logic of appropriateness*), довеле су до видљивих промена у приступу Србије према Косову и Метохији.²²

Још једна специфичност Србије у односу на друге државе са балканског подручја је њена војна неутралност. Прокламована у Резолуцији Народне скупштине у новембру 2007. године, војна неутралност Србије последица је дешавања који су започети са процесом преговора о статусу Косова и Метохије 2006. године и израз је наметнутог избора ове државе, будући да је настала као реакција на притиске и дешавања из спољашњег окружења. У периоду који је претходио преговорима о статусу Косова и Метохије, неутралност није била избор како спољнополитичких одлучилаца, тако ни опозиције, која се противила приближавању Србије европским интеграцијама, те је заговарала тешње везе са Русијом. Да ли је неопходно да Србија уђе у НАТО како би постала чланица ЕУ? Иако се често наводе примери неутралних држава чланица ЕУ, не треба сметнути с ума да те државе имају дугу традицију неутралности, док историјско наслеђе и традиција не познају неутралност као обележје спољне политике Ср-

²¹ Lucia Montanaro-Jankovski, „The Interconnection between the European Security and Defence Policy and the Balkans“, *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 7, n° 1, 2007, p. 141.

²² Spyros Economides, James Ker- Lindsay, „Pre-Accession Europeanization: The Case of Serbia and Kosovo“, *Journal of Common Market Studies*, vol. 53, n° 5, 2015, p. 1038.

бије.²³ И поред тога што не постоји формална повезаност између чланства у ЕУ и чланства у НАТО-у, досадашња пракса, бар када је реч о државама из централне и источне Европе, демантује одсуство ове повезаности. Такође, чињеница је да Резолуција Народне скупштине Републике Србије остаје до данас једини званични документ који указује на војну неутралност Србије, и да Стратегија Националне безбедности из 2009. године не помиње опредељеност Србије за војну неутралност. Будући да је неутралност у Србији остала на регулативном нивоу, тј. као норма политичког управљања, а не као конститутивни елемент и/или део концептуализације националног идентитета, поставља се питање у којој мери је дошло до дистанцирања политичке елите од неутралности са нестанком спољашњих околности које су довеле до неутралности. Србија из године у године унапређује односе са НАТО-ом. Од учлањења у Партнерство за мир, Србија је интензивирала сарадњу са НАТО-ом последњих година, те завршила и процедуру усвајања Индивидуалног Акционог плана партнерства са НАТО-ом (ИПАП), као највишег степена сарадње који једна држава нечланица може да достигне у сарадњи са овом организацијом.

Остављајући по страни ове дилеме (тешкоће) са којима ће се Србија суочити у наредним годинама, неспорно је да би евентуално одлагање проширења ЕУ на подручје западног Балкана имало далекосежније последице за ове земље, и за Србију, него за саму Унију. За Унију, економски губитак био би занемарљив, јер делимична тржишна интеграција са земљама западног Балкана постоји и без њиховог чланства у ЕУ. Најзначајнија последица за ЕУ био би њен политички неуспех да integriше балканске државе, чиме би била „уздрмана“, идеја о њеној „трансформативној моћи“, ЕУ, широко заступљена и прихваћена у академским круговима. За Србију и друге балканске државе које теже чланству у ЕУ, последице би биле много озбиљније и ове земље „би морале да развију алтернативне стратегије, да се постепено реформишу и остану економски и политички стабилне, без обзира на померање или губитак перспективе за чланство у Унији.“²⁴

СРБИЈА И ЕВРОАЗИЈА: ПРИВЛАЧНОСТ ЕВРОАЗИЈСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА

Упркос томе што је опредељеност Србије за чланство у ЕУ њен спољно-политички приоритет и израз консензуса српске политичке елите у последњих петнаест година, након једностраног проглашења независности Косова и Метохије, страха од нових условљавања у односима са ЕУ, те проблема са којима се сама ЕУ суочава, последњих година „нека нова партнерства добијају на зна-

²³ Иако је била један од оснивача и активни учесник у Покрету неврстаних, не можемо тврдити да је Југославија била војно неутрална, будући да није била непристрасна према супротстављеним странама, јер је њена спољна политика била углавном сагласна са спољном политиком СССР-а.

²⁴ Мирослав Прокопијевић, „Економска криза и проширење ЕУ“, *Изазови европских интеграција*, бр. 4, 2009, стр. 47.

чају...²⁵ У овом делу рада размотрићемо концепт евроазијства као алтернативу процесу европске интеграције.

Евроазијство се на почетку XXI века успоставило као алтернатива америчкој таласократској униполарности. Колики је значај Евроазије на савременој геополитичкој сцени говори и то што се на овим просторима налазе не само најмногљудније, већ и веома моћне земље Кина и Индија, али и Русија која заузима огромну територију и која располаже огромним природним ресурсима. Значај Евроазије кроз историју се може најбоље видети на основу одређења Збигњева Бжежинског – „Све од времена кад су континенти започели с политичким међуделовањем, прије неких петсто година, Евроазија је средиште светске моћи. У различитим временима и на различите начине, народи који су настањивали Евроазију – иако највише они из западноевропског подручја – пенетрирали су разне остале делове света и доминирали њима, како су поједине државе Еуроазије задобивале посебан статус и искориштавале повластице које су проистјецале из положаја водећих светских сила (...) Но, подручје Евроазије задржава свој геополитички значај. Не само у свом западном делу – Европи – још увек локацији значајног дела светске политичке и господарске моћи, већ и својим источним подручјима – Азији – која у задње време постаје виталним средиштем економског раста и политичког утицаја. Управо стога питање како се глобално активна Америка носи са сложеним односима снага унутар Евроазије те посебице спречава ли појављивање неке доминантне, антагонистички настројене евроазијске силе – остаје средишњим питањем за њезину способност деловања као прве глобалне силе.“²⁶

Корене евроазијства треба тражити у периоду после Октобарске револуције, а као значајне утемељиваче треба поменути кнеза Николаја Сергејевича Трубецкоја, Георгија Василијевича Флоровског, Петра Петровича Сувчинског и Петра Николајевича Савицког. Александар Дугин истиче да је евроазијство пре свега филозофија, и као и све истинске филозофије имплицитно садржи политичку перспективу, приступ историји о могућности да буде претворена у идеологију. „Евроазијство је филозофија базирана на структурној анализи и није ни мало случајно што је оснивач евроазијства, гроф Николај Трубецки, био водећа личност у структуралној лингвистици. Евроазијство је тип структурализма са акцентом на разноврсност и синхронизованост структура. Структура се посматра као целина која је нешто више од збира њених делова. Ово је правило Евроазијства. То је холизам који се бави органским, структуралним ентитетима.“²⁷

Поновни препород евроазијства дешава се у облику неоевроазијства и то после распада СССР-а. О овоме говори Миломир Степић који истиче да се „прво опрезно, а потом потпуно отворено, савремена „руска дилема,, разрешава на основама некадашње емигрантске идеје преточене у модерну верзију

²⁵ Драган Ђукановић, Драган Живоиновић, „Стратешка партнерства Републике Србије“, *Годишњак Факултета политичких наука*, бр. 6, децембар 2011, стр. 300.

²⁶ Збигњев Бжежински, *Велика шаховска табла*, Романов, 2001, стр. 1.

²⁷ Alexander Dugin, *Eurasian Mission: An Introduction to Neo-Eurasianism*, Arktos, 2014, стр. 7.

евроазијства – неоевроазијство. Оно добија све ширу експлицитну подршку и све већи број следбеника, како у оквирима званичне политике, тако и у широким и разнородним културним и научним круговима (председник Путин, режисер Никита Михалков, историчар Лав Гумиљов – најистакнутији ученик Савицког, угледни научници из различитих области Очирова, Орлова, Панарин, Пашћенко, Соболев, Степанов...). Из свеобухватности и вишедимензионалности неоевроазијства, посебан значај њене геополитичности наглашава највише експонирана личност и неспорни лидер савремених руских евроазијаца Александар Гељевич Дугин.²⁸ О популарности неоевроазијства говори и то што је то постао омиљени концепт и код многих западноевропских интелектуалаца као алтернатива америчкој таласократској униполарности. Посматрајући развој неоевроазијства може се видети да се оно тек у другој половини 90-тих година XX века успоставило као самосталан независни покрет са својим сопственим политичким програмом и да је тек почетком XXI века добило подршку политичких кругова.

Према Дугину, неоевроазијство је, као и рано евроазијство, било замишљено од самог почетка као руски облик идеологије Трећег пута која припада истој филозофији као и немачка конзервативна револуција. „Ми смо га прихватили као посебну руску парадигму анти-модернистичка филозофије и политичке тенденције, налик традиционализму или Трећем путу. Леви евроазијанизам је представљен националбољшевиизмом. Важну потврду значаја евроазијства за политику може се наћи у начину на који је геополитичко размишљање конципирано у дуалистичким терминима, као што су таласократија против телурократије, и атлантизам против евроазијства.“²⁹

Када се ради о самим евроазијским интеграцијама може се истаћи да оне започињу на територијама бивших земаља СССР и представљају један концепт који се истовремено одвијао паралелно на више нивоа почевши од Евроазијског економског савеза, затим Јединственог економског простора, Заједнице независних држава, Царинског споразума и на крају до успостављања Евроазијске економске уније 01. 01. 2015. године. „Основна логика евроазијске иницијативе се заснива на међународном привредном удруживању, као појави која своје закономерности црпи на тежњи држава да се на фону процеса глобализације удружују у регионалне трговинске интеграције, тежећи заштити својих трговинских и привредних интереса на светском тржишту. Она почива на руководним идејама, међу којима се, по значају, посебно истичу: а) интеграција, пре свега, на основама економског прагматизма; б) добровољност интеграције; в) принцип равноправности, немешања у унутрашње ствари, уважавање суверенитета и неприкосновености државних граница.,“³⁰ Овде треба поменути и војни савез Организацију за колективну безбедност и сарадњу чији су чланови Русија,

²⁸ Миломир Степић, „Геополитичка оријентација Србије: евроатлантизам и/или евроазијство“, *Мегатренд ревија*, бр. 2/2005, стр. 16-17.

²⁹ Alexander Dugin, *Eurasian Mission: An Introduction to Neo-Eurasianism*, Arktos, 2014, стр. 9.

³⁰ Александар Ђирић, „Евроазијска економска заједница“, *Заштита људских и мањинских права у европском правном простору*, LXII, 2012, стр. 1.

Белорусија, Казахстан, Јерменија, Киргистан и Таџикистан из кога свака земља чланица може иступити у било ком тренутку, а где је Србија 2013. године добила статус посматрача.

Кина сасвим лепо на глобалном нивоу демонстрира стратегију меке моћи и жели да подигне свој утицај на подручју земаља ЕУ о чему сведоче бројни билатерални споразуми. Успостављање Азијске банке за инфраструктурне инвестиције на глобалном нивоу доводи до нове прерасподеле моћи. Колики је значај ове институције говори и потписивање споразума о кофинансирању пројеката између Азијске инфраструктурне банке и Светске банке априла 2016. године, за које се тврдило сасвим оправдано да ће имати однос ривалства.

Кина је оријентисана на два смера у својој геополитици што сумира Сања Арежина: „Први је телурократски (западни, евроазијски), који за циљ има деловање усмерено дуж два узајамно повезана вектора – ка западним провинцијама Синђанг и Тибет – што је мотивисано потребом снажнијег уплива у централни део Евроазије који је веома богат ресурсима неопходним за даљи развој кинеске економије. „Економски појас пута свиле“, замишљен је као „нови Евроазијски копнени мост“, и почињао би у Сиану у централној Кини и ишао западно ка Ланџоу (провинцији Гансу), Урумчију (Синђанг) и Хоргошу (Синђанг) близу границе са Казахстаном. Затим би наставио на југозапад кроз Централну Азију до севера Ирана пре него што крене ка Ираку, Сирији и Турској. Из Истанбула копнени пут свиле би ишао кроз Босфорски мореуз ка северозападу ка Европи, укључујући Бугарску, Румунију, Чешку и Немачку. Доласком до Дуисбурга у Немачкој пут би се наставио ка Ротердаму у Холандији, а одатле би ишао на југ до Венеције у Италији где би се сусрео са поморским делом пута свиле. Други правац деловања је таласократски (према Пацифику и Индијском океану), проузрокован нараслом потребом стратешког присуства у евроазијском Римленду и обезбеђењем виталних поморских комуникација којима Кина увози велики део сировина неопходних за њену привреду и извоз добара ка страним тржиштима.,³¹ Изјава Хуа Чунјига, потпарола Министарства спољних послова показује да, „Кина подржава модел евроазијске интеграције који је предложио председник Русије Владимир Путин и који укључује иницијативу Пекинга, Економски појас пута свиле... Што се тиче интеграције Евроазијске економске уније (ЕАЕУ) и Економског појаса пута свиле према предлогу председника Русије, лидери те земље и Кине постигли су консензус... То је важан стратешки корак за економску сарадњу земаља региона, као и за остваривање заједничког профита и напретка за државе и народ региона. Кина је спремна да сарађује са свим странама, укључујући Русију, на развоју регионалне сарадње засноване на једнакости, заједничким користима и консултацијама у оквиру Шангајске организације за сарадњу.“³² Са друге стране, Русија се у својој спољној политици залаже за сарадњу

³¹ Сања Арежина, „Кинески ‚Нови пут свиле‘ и Балкан“, *Култура полуса*, посебно издање 2015, стр. 169-170.

³² Кина подржала Путинов модел евроазијске интеграције, *Новости*, 04. децембар 2015, <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:579732-Kina-podrzala-Putinov-model-evroazijske-integracije>

и економско партнерство са земљама чланицама Шангајске организације за сарадњу и Асоцијације земаља југоисточне Азије.

СРБИЈА ИЗМЕЂУ СЦИЛЕ И ХАРИБДЕ?

Још је Свети Сава истицао да би Србија требало да буде „Исток на Западу и Запад на Истоку“. Да ли Србија може успешно да осцилира између два различита интеграциона концепта или ће бити принуђена да се определи за један од њих? Као кандидат за чланство у ЕУ, Србија једним осцилирајућим темпом напредује ка Унији и тај пут ка чланству је иреверзибилан. Ипак, он ће зависити преваходно од ЕУ и њених унутрашњих проблема, као и начина њиховог решавања. Пут до чланства у ЕУ биће дуготрајан, трновит и неизвестан. У исто време, Србија у својој спољној политици има добре односе са евроазијским земљама и тај тренд унапређивања односа наговештава њено постепено приближавање евроазијским интеграцијама. Да се ради о једном значајном облику повезивања, доказује и будућа интеграција Евроазијске економске уније (ЕАЕУ) и Економског појаса пута свиле.

Најновија дешавања и посета председника Кине говоре у прилог значају који Србија има за Евроазију. Посета председника Кине Си Ђинпинга у великој мери потврђује важност сарадње Србије са Кином у оквиру пројекта Новог пута свиле познатог под иницијативом „један појас један пут“. Евроазијске земље препознају балканске земље као важне партнере. Кључна улога Србије би била у повезивању Кине са Европом. У том смислу Балкан представља значајан мост између Кине, Централне Азије и Европе.

Овде треба напоменути да би Србија требало да извуче максимум из своје неповолне геополитичка позиције. Она је због свог положаја увек изазивала интерес великих сила, о чему је писао још Јован Цвијић када је рекао: „Ко нам је крив када смо саградили кућу на сред друма?“

У том смислу поставља се питање: Да ли се Србија налази између *Сциле* и *Харибде*? Аутори сматрају да Србија не мора нужно бити пред дилемом „или или“, већ да у својој спољнополитичкој оријентацији може успешно наставити да осцилира између ова два геополитичка концепта. Србија ту има значајан положај, нарочито уколико се у својој спољној политици оријентише на повезивање Евроазије и Европе. Мишљења смо да би Србија могла много тога да изгуби уколико се било који од ова два концепта схвати безалтернативним, уз одбацавање једног зарад другог.

ЛИТЕРАТУРА

Арежина Сања, „Кинески ‚Нови пут свиле‘ и Балкан“, *Култура полиса*, посебно издање 2015.
Бежежински Збигњев, *Велика шаховска табла*, Романов, 2001.

Васиљевић Бранко, „Финансијско тржиште Европске уније и реформе финансијског тржишта Србије“, у Слободан Самарџић (ур.), *Србија у процесу придруживања Европској унији*, Службени гласник, Београд, 2009.

Вукчевић Дејана, *Безбедност и Европска унија. Безбедносна политика Европске уније- институционалне основе*, Институт за политичке студије, Београд, 2008.

Глигоров Владимир, „Европска унија, криза и будућа проширења“, *Изазови европских интеграција*, бр. 4, 2009.

Dugin Alexander, *Eurasian Mission: An Introduction to Neo-Eurasianism*, Arktos, 2014.

Ђукановић Драган, Живојиновић Драган, „Стратешка партнерства Републике Србије“, *Годишњак Факултета политичких наука*, бр. 6, децембар 2011.

Elbasani Arolda, „Europeanization Travels to the Western Balkans: Enlargement Strategy, Domestic Obstacles and Diverging Reforms“, in Arolda Elbasani (ed.), *European Integration and Transformation in the Western Balkans: Europeanization or Business as Usual?* Routledge, Abingdon, 2013.

Economides Spyros, Ker- Lindsay James, „Pre-Accession Europeanization: The Case of Serbia and Kosovo“, *Journal of Common Market Studies*, vol. 53. n° 5, 2015.

Живковић Урош, „Утицај процеса европске интеграције на спољну политику Србије: пример регионалне сарадње и добросуседских односа“, *Синтезис*, IV/1, 2012.

Kavalski Emilian, „Divide and Reward: Maintaining EU's Deterrence in the Balkans after the 2004 Enlargement“, *Journal of Political and Military Sociology*, vol. 34, n° 2, 2006.

Кина подржала Путинов модел евроазијске интеграције, *Новости*, 04. децембар 2015, <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:579732-Kina-podrzala-Putinov-model-evroazijske-integracije>

Ковачевић Маја, „Европска унија између политике проширења и тенденције продубљивања европске интеграције“, у Слободан Самарџић (ур.), *Србија у процесу придруживања Европској унији*, Службени гласник, Београд, 2009.

Lopandić Duško, *Reforma Evropske unije, zapadni Balkan i Srbija*, Evropski centar za mir i razvoj, Beograd, 2007.

Мишчевић Тања, *Придруживање Европској унији*, Службени гласник, Београд, 2009.

Montanaro-Jankovski Lucia, „The Interconnection between the European Security and Defence Policy and the Balkans“, *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 7, n° 1, 2007.

Накарада Радмила, „Србија - од слабе ка функционалној држави“, у Слободан Самарџић (ур.), *Србија у процесу придруживања Европској унији*, Службени гласник, Београд, 2009.

Petrović Milenko, *The Democratic Transition of Post-Communist Europe*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2013.

Политика, 19. јун 2004. године

Прокопијевић Мирослав, „Економска криза и проширење ЕУ“, *Изазови европских интеграција*, бр. 4, 2009.

Renner Stephan, Trauner Florian, „Creeping EU Membership in Southeast Europe: The Dynamics of EU Rule Transfer to the Western Balkans“, *European Integration*, vol. 31, n° 4, 2009.

Степић Миломир, „Геополитичка оријентација Србије: евроатлантизам и/или евроазијство“, *Мегатренд ревија*, бр. 2/2005.

Схефер Пол, *Либерална нелагодност Европске интеграције*, Медијска књижара Круг, Београд, 2007.

Trauner Florian, „From membership conditionality to policy conditionality: EU external governance in South Eastern Europe“, *Journal of European Public Policy*, vol. 16, n° 5, 2009.

Hill Christopher, Michael Smith, "Acting for Europe: Reassessing the European Union's Place in International Relations", in Christopher Hill, Michael Smith (eds.), *International Relations and the European Union*, Oxford University Press, 2005.

Ћирић Александар, „Евроазијска економска заједница“, *Заштита људских и мањинских права у европском правном простору*, LXII, 2012.

Woelk Jens, „EU Member State-Building in the Western Balkans: (Prolonged) EU-protectorates or new model of sustainable enlargement? Conclusion“, *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, vol. 41, n° 3, 2013.

SERBIA BETWEEN THE EUROPEAN AND THE EURASIAN INTEGRATION: CHALLENGES AND PERSPECTIVES

Resume

Leading concept of Serbian foreign policy in the contemporary geopolitical and geostrategic position is the concept of neutrality. Serbian foreign policy is stretched between two different and mutually conflicted geopolitical concepts: Euro-Atlantic and Eurasian. In this paper the authors analyse is this concept of policy is feasible in long term, or will Serbia have to conform to one of the geopolitical options. In order to fully understand the position of Serbia it is necessary to determine both concepts. In this paper the authors underlines that Serbia is not necessary confronted with dilemma "or/or" but that Serbia can successfully continue to balance between these two concepts.

Key words: Serbia, European integration, European Union, Euro-Atlanticism, Eurasianism, Eurasian integration, Russia, China.